

Ernst Werner, Der Kirchenbegriff bei Jan Hus, Jakoubek von Mies, Jan Želivský und den linken Taboriten. Sitzungsberichte der Deutschen Akademie der Wiss. zu Berlin, Akademie-Verlag Berlin, 1967. Stran 73.

Pojetí církve je ve všech středověkých myšlenkových systémech jedním z ústředních bodů, na nichž jsou tyto systémy vybudovány a jimiž tudíž lze tyto systémy charakterizovat, nacházet jejich vztah k dalším otázkám a určovat jejich místo ve středověkém ideovém vývoji. Z toho vychází E. Werner, když v této své studii řeší rozborem eklesiologických názorů v různých vrstvách husitské ideologie dosud nedostatečně zodpovězenou otázku, do jaké míry lze v těchto jednotlivých vrstvách a pak v celém husitství a v Čechách 1. pol. 15. stol. mluvit o reformě, reformaci či revoluci. (Hojně se badatelé zabývali otázkou typu české revoluce nebo revolučního hnutí, byla kladena otázka vztahu české reformace k jiným, zejm. pozdějším reformačním systémům, vztah reformy a reformace však vystoupil naléhavěji teprve po známých pracích P. De Vooghta, ačkoli stejně dobrým podnětem pro řešení tohoto zásadního problému mohla být např. už práce Kybalova.)

V kapitole „Jan Hus: Reformer, Reformator oder Revolutionär“ charakterizuje autor filosoficky Husovo stanovisko k pojetí církve a ukazuje, že Hus není (to platí v eklesiologii, v teorii zákona božního, ve filosofii poslušnosti i ve výzvách ke světským pánům k sekularizaci kněžského zboží) nositelem výslovně propapaležské, protiinstitucionalistické a profeudální teorie. Husův kritický zájem se totiž nesoustřeďoval na instituce, nýbrž na osoby a jejich mravní kvalifikaci. Podle Wernera leží u Husa antifeudální prvky spíše na periferii než v centru učení, to však nic nemění na skutečnosti, že je Husa třeba hodnotit jako reformátora, který si kladl otázky, zasahující základ středověkého církevního systému, a který svým učení o predestinaci a pojetím církve stavěl existenční oprávnění papežství a hierarchie do závislosti na mravních kvalitách. Polemicky k názoru De Vooghtova konstatuje Werner, že v Kostnici proti sobě stanulo stanovisko reformní (kostničtí kardinálové) a reformační (Hus), neboť Hus sám vytvořil — až na výslovný požadavek kalicha — úplný a skutečně reformační program, jak ho později nacházíme ve formulaci pražských artykulů. Werner se domnívá, že nebyť Husovy předčasně smrti, byl by se i on musel vzhledem k logice svého vlastního vnitřního vývoje rozhodnout mezi reformací a revolucí, jak to bylo nutné u jeho spolupracovníků a žáků.

V další kapitole věnuje autor pozornost vývoji reformační teologie u Husových pokračovatelů, zejména u Jakoubka ze Stržbra a u Jana Želivského. Jakoubka považuje za typického představitel představitele měšťanské opozice, jehož radikalismus je pouze teologický. Naproti tomu Želivský je už radikál v ohledu sociálním; jak plyne z jeho eklesiologie i eschatologie, ve srovnání s Jakoubkem silně radikalizované, přesáhl Želivský Jakoubkovo stanovisko směrem k revoluční teorii, ale zůstává stát v polovině této cesty, již nastoupil důsledně teprve Tábor.

Kapitola o Tábore probírá tábořskou eklesiologii (jak se jeví zejména v eucharistických otázkách) ve srovnání s eklesiologií pražských ortodoxů. Werner dospívá k závěru, že — stejně jako Hus a Jakoubek vytvořili Evropě model církevní reformace — koncipovali Táboři ideu revoluce.

Jak vysoko hodnotí Werner husitskou revoluci, vidíme z toho, že Čechům přičítá vytvoření ideálně typické formy reformace (Hus) i revoluce (Tábor), a podobně jako Kalivoda konstatuje, že se s Pikarty poprvé v Evropě vynořil problém ultralevicových revolucionářů. Připisuje pak (v poslední kapitole — „Antipoden von Reformation und Konziliarismus: Der böhmische Papalismus“) Čechům i to, že se zde po prvé, právě jako reakce na husitskou revoluci, vytvořily náběhy i k teorii protireformační (Pálec, Stanislav ze Znojma) a že tak Čechy této doby předjaly tridentský papalismus. V Kostnici tedy proti sobě nestálo jen pojetí reformační s reformním, ale bylo zde zastoupeno i stanovisko protireformační. Srovnáním husitské revoluce s raně buržoazní revolucí v Německu autor zjišťuje, že německá selská válka měla řadu slabostí, jež u husitství nepozorujeme, a že co se týče objektivního výsledku revoluce, dosáhlo české hnutí zřetelnějšího a přesvědčivějšího vítězství než reformace německá. Chceme-li tedy mluvit o velkých předchůdcích klasicích buržoazních revolucí, musíme začínat Čechami 15. stol., nikoli až Německem 16. stol. Přínos německého hnutí spočívá zejména v jejím šířeji evropském charakteru, byla by však nemyslitelná bez teoretického a praktického dědictví, jímž jí připravilo cestu husitství.

Jana Nechutová

Vaudois languedociens et Pauvres Catholiques. Cahiers de Fanjeaux 2. Edouard Privat (éditeur), Toulouse 1967. Stran 307.

Sborník předkládá souhrn referátů z jednání druhého zasedání, věnovaného jihofrancouzské církevní historii ve 12. a 13. století; zasedání se konalo ve Fanjeaux ve dnech 26.—31. července

1966 a jeho užším tématem byly rané dějiny provencálského valdenství (počátek 13. stol.). Účastníci se ho vesměs francouzští badatelé, z přizvaných odborníků cizích byli přítomni a své referáty přednesl přední valdenský historik G. Gonnet z Říma, K.-V. Selge z Heidelbergu a byl přihlášen — se srovnávací studií o valdenských ve Střední Evropě — významný pražský heresiolog A. Molnár, který se však konference posléze nezúčastnil.

Počátky a první stadia vývoje valdenského hnutí v dané oblasti byly předmětem výkladu Gonnetova — *La figure et l'oeuvre de Vaudès dans la tradition historique et selon les dernières recherches*. Gonnet zde předložil nové shrnutí a zhodnocení i nejnovejší další, dosud nezveřejněné výsledky své dlouholeté práce s ranými prameny k dějinám sekty. K.-V. Selge (*Caractéristiques du premier mouvement vaudois et crises au cours de son expansion*) vyložil své originální, dnes však už nikoli ojedinělé, hledisko k problému prvopočátku a ideových východisek hnutí: věnoval pozornost misijní myšlené sekty, vyjádřené apelem k následování apoštolů a kázání spásy; Selge považuje tento kazatelský princip ve valdenství za podstatnější než dosud většinou historiků zdůrazňovaný ideál evangelické chudoby.

Referát M.-H. Vicaire (*Recontre à Pamiers des courants vaudois et dominicain 1207*) se zabýval vztahy mezi valdenskými, katary a predikantským směrem katolickým, reprezentovaným dominikány. Došlo zřejmě ke sblížení katolicismu s hnutím valdenským, které vyvrcholilo schůzkou v Pamiers v září 1207. Tímto sblížením lze snad vysvětlit i problematickou otázku, proč se do katolické církve navrátili známí přívrženci Valdova učení Arnaud de Crampagna a Durandus de Osca. Snad s tím souvisí i profil inkvizičních pramenů z této doby (Y. Dossat, *Les Vaudois méridionaux d'après les documents de l'Inquisition*): v 1. polovině 13. století podávají tyto materiály jen málo nového k sektě valdenských, na druhé straně však přitom odhalují důležité okrajové kacířské skupiny, především početné sbory katarské. Většina badatelů, zúčastnivších se zasedání, je ve statích zde publikovaných toho názoru, že valdenští i predikantští katolíci této doby se vyznačovali mimořádnou horlivostí i vynikajícími výsledky v aplikaci principu následování apoštolů a kazatelské činnosti. Obojí, jak katolíci, tak evangeličtí, byt kacířští, valdenští, odmítají katarská stanoviska.

V předmluvě ke sborníku jsou podány důležité údaje o průběhu konference, o její organizaci, obsahu i významu. Vytkněme z ní aspoň informaci o práci Ch. Thouzellierové (která se konference nemohla zúčastnit), jež je věnována rozboru jména Duranda z Osky. Podle předmluvy Thouzellierové zřejmě definitivně rozluští záhadu jména Osca, které bývá běžně ztotožňováno s aragonskou lokalitou Huesca (podle staršího výkladu Dom Vaissèta, jenž však postrádá přesvědčivého zdůvodnění). Thouzellierová poukázala na katalánský charakter Durandovy bible a jeho stylu. Způsoby Osca se pak stalo objektem nové hypotézy Y. Dossata v citované již studii, obsažené v tomto sborníku: jedná se o Losque, místo v Rougerue, z něhož pocházejí i Durandovi nejbližší spolupracovníci.

Sborník uzavírá Dossatova přednáška o vynikajícím badateli na poli církevní historie J. Guiraudovi, přednesená u příležitosti konference k uctění památky stého výročí Guiraudova narození.

Jana Nechutová

Ilse Schneider, Lectiones Latinae. Ein lateinisches Lehrbuch für Erwachsene. VEB Verlag Enzyklopädie, Leipzig 1967. Stran 224, 5 obrazových příloh, plán Říma.

Potřeba vydávat učebnice latiny pro dospělé se jevila tím naléhavější, když při reorganizaci školství po změně společenského řádu bylo v některých zemích neuváženě a překotně omezovalo a rušeno vyučování latině na středních školách. Ukázalo se, že latinu potřebují při studiu a pozdějším výkonu svého povolání nejen lékaři a teologové, nýbrž i studující a vědecktí pracovníci společenských disciplin, jako jsou lingvisté, romanisté, germanisté a slávisté, historici, prehistorici, archiváři apod. Pro ně je určena učebnice Ilsy Schneiderové, autorky dvou učebnic, které se již v praxi dobře osvědčily: *Lingua Latina Medicinalis, Lateinisches Lehrbuch für Mediziner*, 2. vydání Lipsko 1964 a *Lateinisches Übungsbuch für Universitätskurse*, tamtéž 8. vydání 1964.

Učebnice se svým zpracováním podstatně liší, a to k svému prospěchu, od učebnic, které v posledních patnácti letech byly u nás vydány. Je cvičebnicí zcela oddělenou od mluvnice (*Lateinische Formenlehre* téže autorky, Lipsko 1966³), na jejíž paragrafy se pak odkazuje na příslušném místě v slovníku k jednotlivým lekcím.

Cvičebnice je rozvržena na sedm oddílů. Z metodického hlediska je nejdůležitější první oddíl obsahující v 22 lekcích texty k procvičování probíraných mluvnických jevů. Každé cvičení má svou pevnou a jednotnou strukturu. Na jeho počátku jsou udány gramatické jevy, které mají být v dané lekcí probírány, zpravidla tři, např. v cvič. VII: 1. pasivum sloves na -a, -e: kmen